

TÜRKİYE’NİN RESMİ KALKINMA YARDIMLARI POLİTİKASI: EĞİLİMLER VE HEDEFLER

Şebnem Tosunođlu¹

ÖZET

Dünyanın bütün ülkelerinde yoksulluk vardır. Ancak, diğerlerinden daha fazla yardım yeteneğine ve yardıma ihtiyacı olan ülkeler bulunmaktadır. Kalkınma için işbirliğinin amacı, fakir ve az gelişmiş ülkelerde uzun dönemli sosyal ve ekonomik insani kalkınmayı teşvik ederek dünyada barış ve güvenliği sağlamaktır. Sürdürülebilir kalkınmanın finansmanı kamu ve özel akımları içeren iç ve dış kaynaklardan oluşmaktadır. Küresel olarak, resmi kalkınma yardımları (RKY) gelişmekte olan ülkeler için önemli bir kamusal kaynak olmaya devam etmektedir.

RKY kavramı, 50 yıl önce tanımlanmıştır. RKY bağışlar ya da ayrıcalıklı kredi şeklinde OECD-DAC ülkelerinden gelişmekte olan ülkelere sağlanan mali destek anlamına gelmektedir. Bu fonlar sağlık, eğitim, altyapı, vergi sistemi ve idari kapasitesinin güçlendirilmesi gibi alanlardaki gelişme için sağlanmaktadır. Günümüzde, DAC ülkeleri dışında olan ülkelere sağlanan RKY miktarı artmaktadır. Türkiye’den sağlanan RKY son yıllarda önemli ölçüde artmıştır ve Türkiye gelecekte de dış yardımlarını artırmayı planlamaktadır. Kalkınma işbirliği alanında Türkiye’nin çabaları yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınmayı amaçlayan küresel çabalara olan bağlılığını yansıtmaktadır.

Bu çalışma, uluslararası kalkınma işbirliği aktörü olarak Türkiye’nin artan rolünü incelemektedir. Çalışmada Türkiye’nin RKY sağlayıcı ülke olarak değerlendirmesi yapılacaktır. Bu bağlamda, Türkiye RKY programı ve stratejisi incelenecektir. Bu çalışma ayrıca, Türkiye’nin RKY sağladığı ülkeleri ve Türkiye RKY’nin bölgesel dağılımını göstermeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel İşbirliği, Küresel Kamu Malları, Resmi Kalkınma Yardımları, İnsani Yardımlar

---

¹ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
(ssel@anadolu.edu.tr)

TURKEY'S OFFICIAL DEVELOPMENT ASSISTANCE POLICY: TRENDS AND TARGETS

Şebnem Tosunoğlu

ABSTRACT

There is poverty in all the countries of the world. However, there are countries that have the ability to help, and there are countries that need this help more than others. The goal of development cooperation is to provide assistance to poor and less developed countries by promoting their long-term social and economic human development, ensuring peace and security in the world. Sustainable development financing comes from domestic and external sources, and includes both public and private flows. Globally, official development assistance (ODA) remains an important source of public financing for developing countries.

The concept of ODA was defined over 50 years ago. It refers to financial support - either grants or concessional loans from OECD-DAC member countries to developing countries. These funds are provided to advance development in areas such as health, education, infrastructure, and strengthening tax systems and administrative capacity. Today, the amount of ODA provided from non- DAC countries are increasing. ODA from Turkey has grown substantially in recent years and Turkey is planning to increase foreign aid. Turkey's endeavors in the field of development cooperation reflect its dedication to the global efforts aimed at poverty eradication and sustainable development.

This study explores the role of Turkey as emerging actor in international development cooperation. This papers aims to review the evolution of Turkey's experience in ODA as a donor country. Based on this review, the rationale behind the Turkey's ODA allocation program and strategy will be analyzed. This study also seeks to show that the major recipients of Turkey's ODA, and distribution of Turkey's Net ODA flows to the Regions.

Keywords: Global Cooperation, Global Public Goods, Official Development Assistance, Humanitarian Aid

1. GİRİŞ

Yoksulluk, son yıllarda ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de sık sık gündeme getirilen bir konudur. Yoksulluğun tüm dünyada azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmanın finansmanı kamu ve özel akımları içeren iç ve dış kaynaklardan sağlanmaktadır. Kalkınmanın finansmanında iç kaynakların yanında uluslararası işbirliğinin oluşturulması ve geliştirilmesi de önemli bir finansman kaynağı olarak değerlendirilebilir. Kalkınmanın küresel finansmanında devletlerin işbirliği içerisinde birlikte hareket ederek geliştirmekte olan ülkelerin ortak ihtiyaçlarına odaklanmaları önemlidir. Bu işbirliğinin amacı, fakir ve geliştirmekte olan ülkelerde uzun dönemli sosyal ve ekonomik insani kalkınmayı teşvik ederek dünyada barış ve güvenliği sağlamaktır.

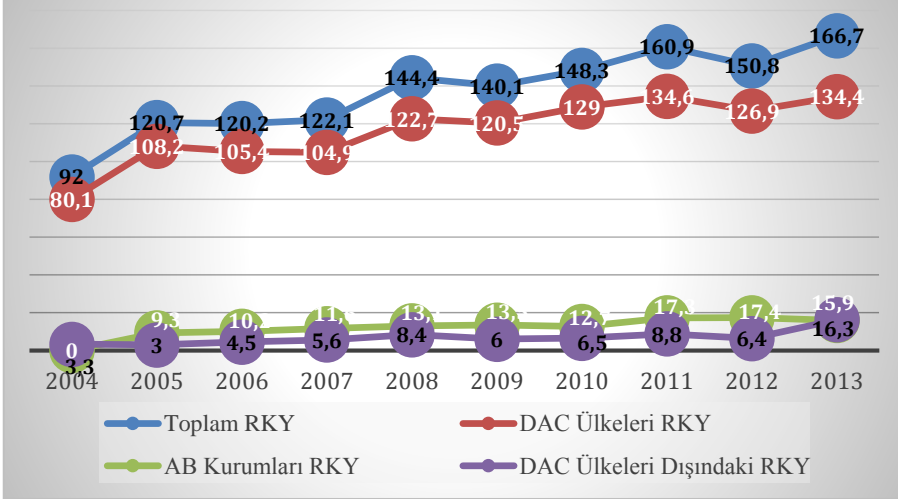
Kalkınmanın küresel finansmanı konusunda resmi kurumlar, özel sektör ve sivil toplum işbirliği içerisinde. Geliştirmekte olan ülkelerin kalkınmalarına destek sağlamak amacıyla gerçekleştirilen kalkınma yardımları dört ana başlık altında toplanabilir: Resmi kalkınma yardımları (RKY), diğer resmi kalkınma yardımları, geliştirmekte olan ülkelerde özel sektör tarafından gerçekleştirilen doğrudan yatırımlar, sivil toplum kuruluşları (STK) destekleri. Bu kaynaklardan ilk ikisi resmi akımlar olarak tanımlanırken son ikisi kalkınmanın finansmanında özel akımlar olarak tanımlanmaktadır (TİKA, 2010, s. 4). RKY, kamu kaynağı kullanılarak yapılan yardımlar olup, çoğunlukla hibe niteliğindedir. Diğer resmi yardımlar, kredi ve borç işlemleri olup, geri ödemesi olan yardımlardır. Özel sektör doğrudan yatırımları, kamu ve/veya özel sektörün geçerli pazar şartlarında ilgili ülkeye yaptığı yatırım veya finans desteği kapsamındaki yardımlardır. STK yardımları ise, kamu kaynağı kullanılarak ve/veya STK'larının kendi oluşturdukları kaynaklarla gerçekleştirdikleri hibe yardımlardır. Ancak bu çok çeşitli finansman mekanizmaları içerisinde RKY'nın geliştirmekte olan ülkeler açısından önemi büyüktür.

Geliştirmekte olan ülkelere sağlanan yardımların RKY'nın temel sağlayıcısı OECD Kalkınma Yardımları Komitesi'dir (DAC). Günümüzde, DAC ülkeleri dışında olan ülkelere geliştirmekte olan ülkelere sağlanan RKY miktarları da artış göstermektedir. Türkiye hâlen OECD-DAC listesinde RKY alıcı ülkeler, arasında yer alsada Türkiye son yıllarda RKY sağlayan ülkeler arasına katılmıştır. Ayrıca, gelecekte de dış yardımlarını artırmayı planlamaktadır. Kalkınma işbirliği alanında Türkiye'nin RKY çabaları küresel yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınmayı amaçlayan küresel çabalara olan bağlılığını yansıtmaktadır.

RKY Türkiye'nin aktif dış politikasının önemli bir aracıdır. Bu çalışma, uluslararası kalkınma işbirliği aktörü olarak Türkiye'nin son yıllarda artan rolünü incelemektedir. Çalışmada Türkiye'nin RKY sağlayıcı ülke olarak değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu bağlamda, Türkiye RKY programı ve stratejisi incelenecektir. Bu amaçla Türkiye'nin sağladığı kalkınma yardımlarının çerçevesi ve miktarı ele alınarak, kalkınma yardımlarının Türkiye'nin dış politikası ile ilişkisi ortaya konulacaktır.

2. RESMİ KALKINMA YARDIMI SAĞLAYICI ÜLKE OLARAK TÜRKİYE

RKY gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında kalkınma açısından küresel işbirliği köprüsü oluşturan önemli araçlardan birisidir. OECD-DAC ülkeleri bu alandaki uluslararası çabanın en önemli ve geleneksel finansal destekçisi olarak gösterilebilir. DAC, ikili kalkınma işbirliği yapan ülkeler için önde gelen uluslararası forumdur. DAC'ın esas amacı, kalkınma işbirliği politikalarını ve diğer ilgili politikaları teşvik ederek sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktır. DAC, RKY kavramını oluşturmuş olup, alıcı ülkeler listesini dönemsel olarak güncellemektedir (OECD, Kalkınma Yardımları Komitesine Katılım, s.1). RKY, yardımı sağlayan ülkeden doğrudan alıcı ülkeye aktarılabildiği gibi (iki taraflı yardımlar), uluslararası kurumlar tarafından da sağlanabilmektedir (çok taraflı yardımlar). DAC ülkelerinin kalkınmanın küresel finansmanındaki rolleri önemlidir. Grafik 1'den de izlenebileceği gibi, 2013 yılında gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirilen toplam RKY, 166,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş, bunun 134,4 milyar doları DAC üyesi ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir (<http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TABLE1>). DAC üyesi ülkeler içerisinde gelişmekte olan ülkelere en yüksek kalkınma yardımı desteği sağlayan ülkeler ABD, İngiltere, Almanya, Japonya ve Fransa'dır. Danimarka, Lüksemburg, Norveç, İsveç ve İngiltere BM'nin %0,7 olan RKY/GSMH hedefini geçen ülkelerdir. İngiltere bu hedefi ilk kez 2013 yılında karşılayabilmiştir (UN, 2014, s. 49-50).

Grafik 1: RKY'nın Yardım Sağlayıcılar Arasında Dağılımı (Milyar Dolar)

Kaynak: OECD Development Statistics, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TABLE1>

Kalkınma için işbirliği politikaları küresel bir takım politikaların da etkisiyle tüm dünyada hızlı bir şekilde değişmektedir. RKY sağlayan ülkeler açısından özellikle 1990'lı yıllardan sonra önemli değişiklikler gözlemlenmeye başlanmıştır. DAC üyesi gelişmiş Batılı ülkelerin dışında günümüzde sayıları hızla artan ve pek çoğu yakın zamana kadar RKY almakta olan ve hatta bir kısmı halen yardım almaya devam eden ülkeler de uluslararası kalkınma işbirliğine dâhil olmuş ve gelişmekte olan ülkelere RKY sağlamaya başlamışlardır (Karagöz, 2013, s. 322). Günümüzde RKY, gelişmekte olan ülkelerin de gelişmekte olan ülkelere dış yardım sağlayıcı konuma geçmeleriyle yeni bir anlayış kazanmıştır. Bu anlamda kalkınmada küresel işbirliğinin ve kalkınma finansmanının rolünün ve doğasının değiştiği söylenebilir (Karagöz, 2012, s. 3-4). Geleneksel olmayan katkı sağlayıcılar tarafından gerçekleştirilen RKY'ları hükümetler arasındaki ilişkileri güçlendirmeye yardımcı olmakta ve geleneksel RKY katılımcılarının yardım politikalarını etkisiz hale getirmektedir. Yardımı alan ülke açısından ise bu yardımın gerçekleşmesi bu yardımın stratejik olarak içeriğiyle, onun ekonomik ve politik kapsamıyla ilgilidir (Greenhill vd., 2013, s. 9-10). Literatürde her ne kadar, DAC dışında yer alan yardım sağlayıcı ülkelere yeni denilse de aslında bazıları uzun yıllardır dış yardım faaliyetleri ile uğraşmaktadır. Bu bakımdan, DAC dışındaki bazı ülkelerin yardım akışları yeni olmamakla birlikte, RKY akışlarını yakın zamanda daha

etkin bir politika aracı olarak kullanmaya başlayan bu ülkelerin uluslararası yardım piyasasını daha rekabetçi hale getirdikleri düşünülmektedir (Karagöz, 2013, s. 324). Türkiye'de bu ülkelerden birisidir.

Son yıllarda yükselen ekonomiler tarafından sağlanan kalkınma yardımları sıklıkla gündeme gelmektedir. Çin, Brezilya ve Hindistan bu ülkelerin başında gelmektedir. Ancak bunlara ilave olarak Türkiye de jeopolitik konumu, son dönemde bölgesel politikalarda uyguladığı arabuluculuk rolleri, dış politikasının yeni yönüyle beraber kalkınma yardımlarında büyük gelişme gösteren ülkeler arasındadır. Bugün Türkiye tarafından sağlanan yardımlar Hindistan ve Rusya'yı geçmiştir. Ancak diğer taraftan Türkiye hala AB'ye aday ülke olarak katılım öncesi mali yardımlar başta olmak üzere dışarıdan önemli ölçüde kalkınma yardımı da almaktadır (UN, 2014, s. 382).

DAC üyesi olmayan kalkınma yardımı sağlayan ülkeler 3 gruba ayrılabilir: Yükselen yardım sağlayıcı ülkeler; OECD ya da BM üyesi ya da aday olan ülkelerdir, bir kısmı AB'ne üye ülkelerdir. Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovenya, Estonya, Slovakya, İsrail, Rusya, Türkiye bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu ülkeler DAC ile yakın işbirliği içerisindedir. İkinci olarak Güney-Güney işbirliği içinde olan ülkeler (Brezilya, Çin, Hindistan, Güney Kore, Kolombiya, Mısır, Güney Afrika) sayılabilir. Son olarak Kuveyt, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi bazı Arap ülkeleri de gelişmekte olan ülkelere RKY sağlayan ülkeler arasındadır (Smith vd., 2010, s. 1). 1991 yılından bu yana OECD-DAC da gözlemci statüsünde bulunan Türkiye her yıl RKY rakamlarını Komiteye rapor etmektedir (Hausmann, 2014, s. 1). DAC tarafından raporlanan, Türkiye ve DAC üyesi olmayan gelişmekte olan diğer ülkelerin RKY Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi kalkınma yardımlarının küresel finansmanı alanındaki yeni eğilimlere uygun olarak Türkiye RKY'nı arttırmaktadır. Ülkemiz son yıllarda RKY sağlayıcı bir ülke olarak önemli gelişmeler göstermiştir. Türkiye'nin 2004 yılında 339 milyon dolar olan RKY miktarı, 2013 yılında 3307 milyon dolara yükselmiştir. Türkiye bu nedenle birçok diğer gelişmekte olan ülkenin yanında yardım sağlayıcı ülke olarak büyük sürpriz yapmıştır. Türkiye'nin özellikle ikili yardımlardaki gelişmesi çok belirgindir. Uluslararası bağlamda yardım sağlayıcı olarak kendine güvenli bir şekilde artan rolü nedeniyle Türkiye kendisini diğer yardım sağlayıcı ülkelere alternatif olarak görmektedir (Hausmann, 2014, s. 2). Türkiye'nin RKY'ları diğer gelişen ekonomilerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. OECD'nin raporladığı DAC üyesi olmayan ülkelerin 2013 yılında gerçekleştirdikleri toplam

RKY miktarı toplam 15067,54 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (OECD, Query Wizard for International Development Statistics). Bu yardımların %21'i Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir. 2013 yılında bu ülkeler arasından sadece Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin RKY Türkiye'den fazla gerçekleşmiştir. DAC tarafından raporlanmasa da DAC üyesi olmayan ülkeler içerisinde sadece Çin Türkiye'den yüksek miktarda kalkınma yardımı sağlamaktadır. 2013 yılında Çin'in ikili RKY 2,8 milyar dolara yükselmiştir. OECD'nin tahminlerine göre Çin'in uluslararası kuruluşlara yaptığı katkılar da eklenince toplam RKY miktarı 3 milyar dolar civarındadır (<http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/chinas-development-co-operation.htm>).

Tablo 1: DAC Üyesi Olmayan Ülkeler RKY (Milyon Dolar)

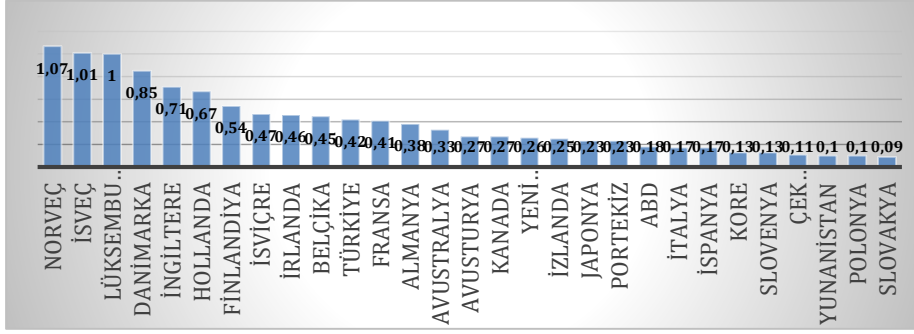
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bulgaristan	..	..	..	..	..	..	40,49	48,38	39,95	49,65
Hırvatistan	..	..	..	..	..	..	..	..	21,36	45,08
GKRY	..	15,1	26,02	34,88	37,44	45,5	51,17	37,61	25,08	20,39
Estonya	4,84	9,5	14,02	16,12	22,01	18,44	18,76	24,21	23,24	30,68
Macaristan	70,14	100,37	149,49	103,47	106,94	116,92	114,34	139,73	118,38	128,18
İsrail	83,85	95,24	89,83	110,94	137,82	123,9	144,82	206,19	181,19	201,87
Kuveyt	160,94	218,46	157,93	110,07	283,18	221,12	210,56	144,5	149,16	185,56
Letonya	8,33	10,65	11,81	15,79	21,82	20,98	15,64	19,13	21,11	23,72
Lihtenştayn	..	..	..	17,97	23,69	26,24	26,63	31,46	28,6	28,26
Litvanya	9,07	15,53	25,04	47,6	47,84	36,21	36,74	51,68	51,91	50,41
Malta	..	..	..	..	..	13,69	13,8	19,96	18,58	18,26
Romanya	..	..	..	..	122,86	152,54	114,26	163,85	142,41	133,9
Rusya	..	..	..	..	..	..	472,39	478,99	465,01	713,66
Suudi Arabistan	1734,08	1026,18	2024,9	1550,65	4978,83	3133,74	3479,64	5094,9	1298,87	5683,27
Tayvan	420,96	483	513	514	435,2	411,35	380,91	381,24	304,5	271,77
Tayland	..	..	73,73	66,91	178,45	40,21	9,62	31,49	16,9	46,3
Türkiye	339,16	601,04	714,34	602,33	780,36	707,17	967,42	1273,01	2533,3	3307,67
Birleşik Arap Emirlikleri	484,77	509,83	782,68	2425,59	1265,75	946,63	413,82	712,8	1009,15	5401,9

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database).

Ülkemizde yardım miktarındaki bu artışlar, Türkiye'nin dış politikasını yeniden gözden geçirmiş olmasıyla yakından ilgilidir. Son dönem hükümetinin göreve gelişiyle birlikte Türkiye geleneksel Batı politikasını yeniden gözden geçirerek dış politikasının yönünü özellikle komşu bölgelere doğru çevirmiştir. Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasındaki stratejik konumu ile yeni dış politikasının amacı, bölgede lider konuma yükselmek olmuştur. Barışçıl bir sivil güç olarak Türkiye komşu ülkelerle geniş kapsamlı işbirliği içerisinde küresel düzeyde saygınlık kazanmayı amaçlamaktadır (Hausmann, 2014, s.1). Bu çerçevede kalkınma için küresel işbirliği, öncelikli olarak dış politika hedefini gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu

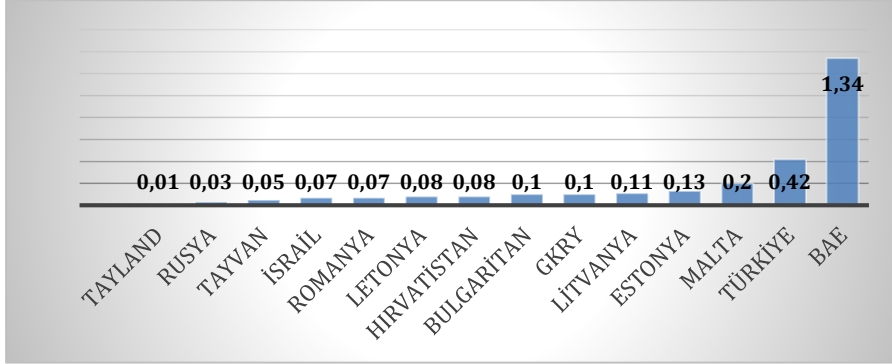
yardımlar her şeyden önce yabancılar açısından ülkenin olumlu imajına destek sağlamaktadır.

Grafik 2: DAC Ülkeleri ve Türkiye RKY/GSMH (%)

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Grafik 3: DAC Üyesi Ülkeler Dışındaki Ülkeler ve Türkiye RKY/GSMH (%)

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere sağladığı RKY, DAC üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye tarafından sağlanan kalkınma yardımlarının milli gelire oranla Almanya, Japonya ve ABD gibi ülkeleri geride bıraktığı görülmektedir (Bkz. Grafik 2). OECD-DAC üyeleri 2013 yılında 134,8 milyar dolar net RKY sağlamıştır, bu da GSMH'lerinin ortalama %0,3'üne karşılık gel-

mektedir. Türkiye %0,42'lik RKY/GSMH oranıyla DAC ortalamasının üzerinde yer almaktadır. DAC üyesi ülkelerde RKY 1997 yılından itibaren yükselme eğilimi göstermiş ve en yüksek seviyesine 2010 yılında ulaşmıştır. 2011 ve 2012 yıllarında ise, ülkelerin finansal kriz sonrası uyguladıkları tasarruf önlemleri ve bütçe kısıntıları yüzünden kalkınma yardımlarında düşüş yaşanmıştır (TİKA, 2013, s. 143). Türkiye'nin diğer RKY sağlayıcı ülkeler arasındaki yeri Grafik 3'de görülmektedir. Bu ülkeler içerisinde de Türkiye'nin üstünlüğü görülmektedir. Türkiye diğer RKY sağlayıcı ülkeler içerisinde 2. sırada yer almaktadır. Kalkınma için uluslararası işbirliği altyapısının geliştirilmesi programı kapsamında Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan eylem planında 2018 yılında Türkiye'nin RKY/GSMH oranının %0,6 olması hedeflenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 1).

3. TÜRKİYE RESMİ KALKINMA YARDIMLARI

Türkiye geliştirmekte olan ülkelerin kalkınmalarına resmi ve özel akımlarla finansman desteğinde bulunmaktadır. Ülkemizden geliştirmekte olan ülkelere sağlanan resmi ve özel akımlar Tablo 2'de yer almaktadır. Görüldüğü gibi bu işbirliğinde RKY'nın önemi büyüktür. Türkiye'den diğer ülkelere aktarılan kaynakların toplam miktarı 2013 yılında 4347 milyon dolar olarak gerçekleşmiş bunun 3307 milyon doları RKY'ndan, 820 milyon doları özel akımlardan oluşmuştur.

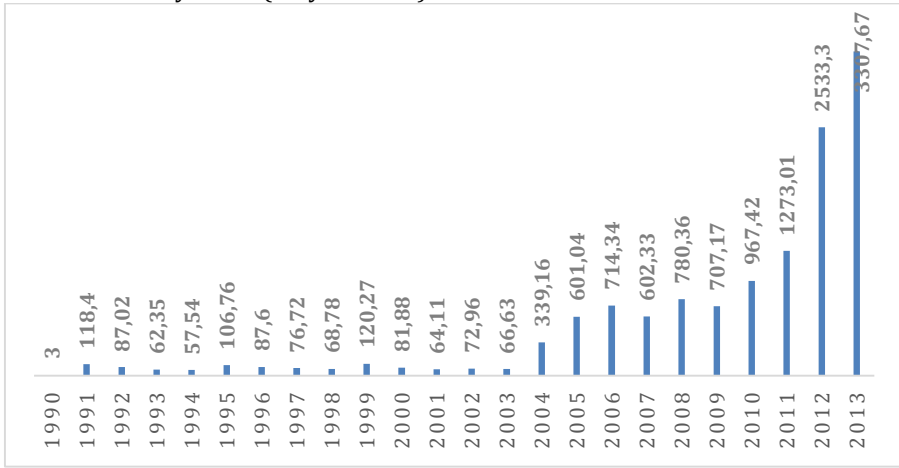
Tablo 2: Türkiye'den Geliştirmekte olan Ülkelere Sağlanan Resmi ve Özel Kaynaklı Yardımlar (Milyon dolar)

	Toplam Resmi ve Özel akımlar	Toplam RKY	Diğer resmi Akımlar	Özel Akımlar	STK'lar
2004	1128,23	339,16	789,08	..	..
2005	1051,94	601,04	394,2	..	56,7
2006	1663,14	714,34	-123,8	994,47	78,25
2007	1336,64	602,33	-41,6	730,33	45,66
2008	1576,75	780,36	-2,55	726,62	72,32
2009	1519,65	707,17	-11,01	714,49	109
2010	1718,18	967,42	-25,23	670,31	105,68
2011	2363,45	1273,01	11,72	879,2	199,52
2012	3436,48	2533,3	56,53	735	111,65
2013	4347,14	3307,67	-13,06	820	232,53

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Türkiye 1980'lerin ortalarından bu yana RKY sağlayan bir ülke olmasına rağmen RKY'nda özellikle 2003 yılından sonra bir sıçrama gerçekleşmiş, son 10 yılda (2003-2013) yardımlar önemli ölçüde artmıştır (Bakz Grafik 4). 2003-2005 yılları arasındaki keskin artış (67 milyon dolardan 601 milyon dolara) veri toplamadaki farklılıkla açıklanabilir. 2009-2010 da %24'lük artış ise yardım programlarındaki gelişmeden kaynaklanmıştır. 2012 yılında Türkiye RKY'nın bir önceki yıla göre yaklaşık iki katına çıkmıştır. Bu artış öncelikle Suriye'ye ve Kuzey Afrika ülkelerine sağlanan yardımlardan kaynaklanmıştır.

Grafik 4: Türkiye RKY (Milyon dolar)

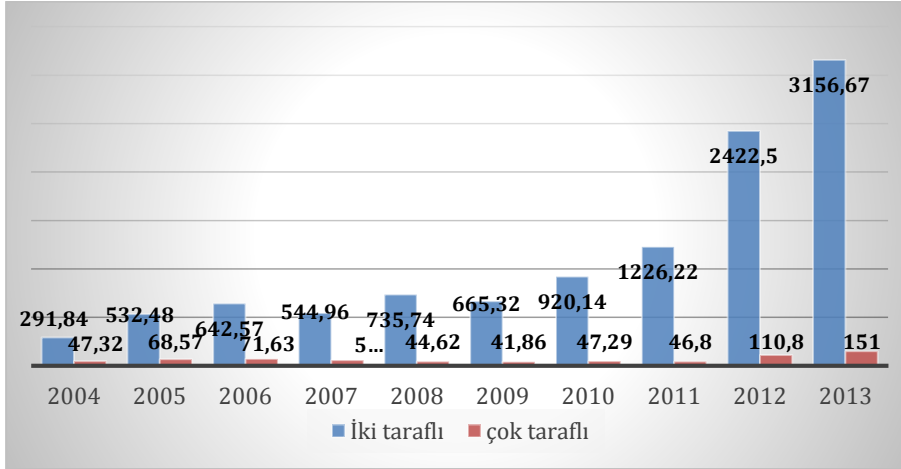

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Ülkemizin toplam RKY içerisinde ise iki taraflı yardımların ağırlığı bulunmaktadır (Bkz. Grafik 5). Türkiye'nin kalkınma yardımlarının büyük bir kısmı iki taraflı yardımlar şeklinde gerçekleşmektedir. Çok taraflı kalkınma yardımları miktarı 2013 yılında 151 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve toplam RKY'nın sadece %4,5'i olmuştur. İkili yardımlara odaklanılmasının temel gerekçesi bu yardımların kamu diplomasi prensibi çerçevesinde gerçekleşmesidir. Bu sayede yardım sağlanan ülkelerle doğrudan işbirliği daha kolay bir şekilde sağlanabilmektedir. Türkiye'nin çok taraflı yardımlarının temel alıcıları Dünya Bankası grubu ve Birleşmiş Milletlerdir (Hausmann,

2014, s. 21). Ülkemizin birçok kamu kurum ve kuruluşu görev konuları çerçevesinde ilgili uluslararası kuruluşlara aidat ve katkı yapmakla birlikte, Dışişleri Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı, 2013 yılında da en fazla çok taraflı katkı sağlayan kurumlar olmaya devam etmişlerdir.

Grafik 5: Türkiye İki Taraflı ve Çok Taraflı RKY - (Milyon Dolar)

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Türkiye'nin ikili kalkınma yardımları proje ve program destekleri, teknik işbirliği, burs, mülteci destekleri ve acil yardımlardan oluşmaktadır. Desteklerin büyük bir kısmı proje destekleri şeklinde gerçekleşmektedir. Türkiye'nin RKY'nın kategorileri ve bu kategorilerde yapılan yardımların gelişimi Tablo 3'de gösterilmiştir. Ülkemizden sağlanan RKY'nı hangi ülkenin alacağıyla ilgili herhangi bir kriter bulunmamaktadır. Kararların verilmesinde politik ve ekonomik konular belirleyici rol oynamaktadır. Bu anlamda yardım yapılacak ülkeler Türkiye açısından belirli değildir ve günün şartlarına göre hızlı bir şekilde değişebilmektedir. Örneğin başlangıçta yardımlar ağırlıklı olarak Kafkasya ve Orta Asya ülkelerine sağlanırken son dönemde çoğunlukla Orta Doğu ve Afrika ülkelerine de yönelmiştir (Hausmann, 2014, s. 23).

Türkiye'nin RKY'nın daha koordineli bir hale gelmesi bakımından 1992 yılında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın kurulması önemlidir (Özkan, 2013, s. 142). Ülkemizde RKY'nın ancak 1992 yılında

TİKA'nın kurulması ile arttığı ve kurumsallaştığı söylenebilir. TİKA başlangıçta Dış İşleri Bakanlığı'nın sorumluluğu altında iken 1999 yılında özerk bir statü kazanmış ve doğrudan Başbakanlığa bağlanmıştır (Hausmann, 2014, s. 25). Yeni dış politika çerçevesinde TİKA geliştirmekte olan ülkelerde Türkiye'nin olumlu imajını destekleyecek yönde ilişkiler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda TİKA 31 ülkede bulunan dış program ofisi ile Türkiye'nin dış politikasında etkin bir rol almaktadır. TİKA'nın öncelikli görevi ortaklık yaptığı ülkelerde yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmaya destek sağlanmasıdır.

Tablo 3: Türkiye RKY'nin Kategorileri (Milyon Dolar)

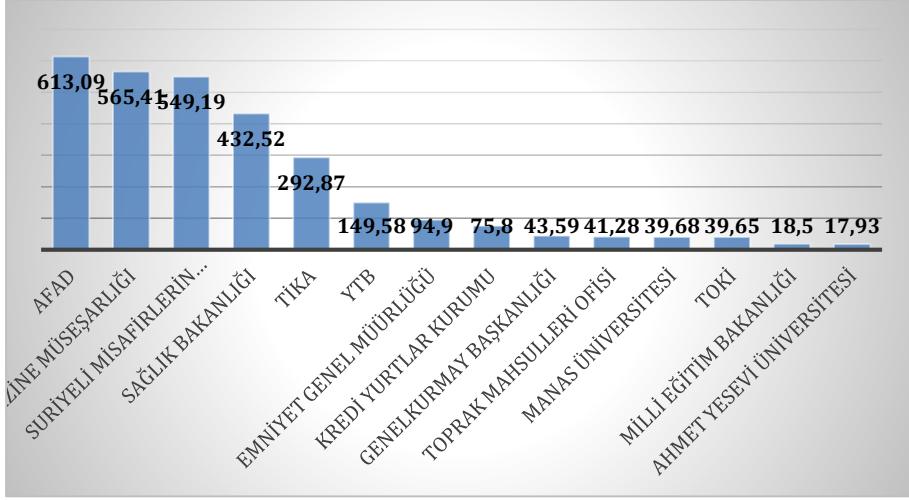
	2010	2011	2012	2013
İki taraflı RKY	920.13	1 226.21	2 422.5	3 156.67
Doğrudan bütçe desteği	10	..	60	17.23
Sivil toplum kuruluşlarına, kamu özel ibirliklerine, araştırma enstitülerine destek	0,6	1,38	4,75	5,63
Proje tipi girişimler	519.31	754.19	1 870.71	2 508.44
Teknik işbirliği	219.38	111.91	186.62	225.3
Yurt içi öğrenci yardımları	40.25	73.56	97.94	222.76
Yönetim giderleri	63.5	70.73	90.44	89.2
Sığınmacılar	66.6	213.5	110.8	87.3

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Ayrıca Türkiye'nin kalkınma politikasının uygulanması, Türkiye'nin kalkınma işbirliği araçlarının koordinasyonu, Türkiye'nin DAC'a rapor edilmek üzere RKY istatistiklerinin hazırlanması da TİKA'nın temel görevleri arasındadır. TİKA kaynağını bütçeden almaktadır. TİKA, Türkiye'nin RKY'nin %15'ini gerçekleştirmektedir. Yardımların kalan kısmı çeşitli bakanlık ve kamu kurumları tarafından sağlanmaktadır. Genel olarak tüm kamu kurumları kalkınma amaçlı projeleri desteklemek için kendi bütçelerinden katkılar sağlarlar. Ancak TİKA'nın yardımlar konusundaki koordinatörlük rolü önemlidir. Ülkemizde Hazine Müsteşarlığı da mali yardımlar, diğer ülkelere sağlanan imtiyazlı ve imtiyazlı olmayan krediler konusunda önemli rol oynamaktadır. AFAD başta olmak üzere Türkiye'den RKY sağlayan kurumlar ve 2013 yılındaki yardım miktarları Grafik 6'da görülmektedir. Yurt Dışı Türkler ve

Akraba Toplulukları Başkanlığı özellikle yabancı öğrencilere bursalar sağlarken, AFAD acil yardımlar konusunda hem ülke içinde hem de ülke dışında bütün devlet kurumlarının koordinasyonunu sağlar. Türkiye'nin RKY bugün ağırlıklı olarak AFAD'ın Suriyeli 200 bin mülteciye sağladığı yardımlardan oluşmaktadır. Türkiye'nin acil yardımları ise çoğunlukla Türk Kızılay'ı tarafından sağlanmaktadır.

Grafik 6: RKY Sağlayan Kurumlar

Kaynak: TİKA (2013). Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013, Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/trky_raporlari-24 s. 131.

4. DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK RESMİ KALKINMA YARDIMLARI: YARDIMLARIN YÖNÜ

Özellikle uluslararası sistemik değişimlerin sağladığı yeni ekonomik, siyasal ve askeri gelişmeler ve açılımlar devletlere daha aktif kullanacakları yeni dış politika araçları sağlamakla kalmamış aynı zamanda onlara içinde buldukları sosyal dünyanın yeniden değerlendirilmesi fırsatını beraberinde getirmiştir (Kardaş ve Erdağ, 2012, s. 167). Literatürde kalkınma yardımlarının yoksulluğun azaltılmasında önemli bir araç olduğu çokça yer almaktadır. Yine de yapılan yardımların bundan farklı pek çok amaçla gerçekleştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yardım yaparken farklı yardım sağlayıcılar farklı motivasyon kaynaklarına sahiptirler. Yardım yapan ülkelerin yardım

yapmalarının en önemli nedeni kendi politik, ekonomik, stratejik çıkarlarının bu yönde olmasıdır. Her ne kadar bazı yardımlar (acil yardımlar gibi) sadece insani ihtiyaçlar için yapılıyor olsa da, bugüne kadar hiçbir ülkenin diğerine kendisi için bazı faydalar beklemeden uzun dönemli yardım yaptığı görülmemiştir. Kalkınma yardımını yapan ülkeler açısından motive eden nedenler politik ve ekonomik olmak üzere iki ana grupta toplanabilir. Gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların büyük çoğunluğu sadece uzun dönemli sosyal ve ekonomik kalkınma sağlamak yerine, daha çok politik istikrar sağlamak ya da yardımı yapan ülke çıkarına olabilecek yönetimleri iş başında tutmaya yönelik olmuştur. Sağlanan bağışlar ya da uygun şartlı borçlarla yardım yapılan ülkenin iç kaynak, tasarruf ve döviz yetersizlikleri giderilmeye çalışılmakta ve bunun karşılığında yardımı sağlayan ülkenin ekonomisine bir katkı beklenmektedir. Gerçekleştirilen teknik yardımlar aracılığıyla kaliteli insan gücü transfer ederek desteklenmekte ve yardımın etkili bir şekilde ekonomik büyüme yaratması sağlanmaya çalışılmaktadır. Kalkınma yardımının yapılmasında her ne kadar yukarıda belirtilen nedenler önemli bir yer tutuyor olsa da burada asıl önemli olan faktör yardım yapan ülkelerin de yardımın sonucundan beklediği ekonomik ve siyasi faydalardır. Günümüzde dış yardımlar yapmanın yanında çok düşük faizle borç vermek şeklinde de olmakta ve sağlanan krediler yardım yapan ülkeden ithalat yapma koşuluna bağlanmakta ve bu da yardımı sağlayan ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bu anlamda yardımlar uygulamada en çok ihtiyacı olanlara ulaşmaktan çok ekonomik gereklilikler ya da yardımların etkili kullanımından daha fazla diğer faktörlere bağlı olarak belirlenmektedir (Mahmat, 2008, s. 25). Sonuçta kalkınma yardımları taraflar açısından değerlendirildiğinde; daha çok politika, ekonomi, dini bağlar, tarihi-kültürel bağlar, insani sorumluluk, ideolojik etken, strateji, güvenlik, ulusal çıkar ve benzeri gerekçelere bağlanmaktadır (Akçay, 2012, s. 23). Afet, salgın, acil durum ve benzeri durumdaki yardımlar insani amaçlarla yapılırsa da askeri, teknik, iktisadi ve benzeri tüm diğer yardım ve işbirliği faaliyetleri politik amaçlı yardımlar olarak düşünülebilir.

Yükselen bir yardım sağlayıcı ülke olarak Türkiye'nin RKY'nın arkasında yatan amaçların ise öncelikle komşularla ilişkilerin geliştirilmesi ve bu alanda Türkiye'nin bölgesel gücünün arttırılması olduğu söylenebilir. Diğer taraftan ekonomik amaçlar yardımların arkasındaki ikinci önemli etken olarak sıralanabilir. Yardımlar çoğunlukla büyüyen Türkiye ekonomisini sürdürmek için gelişmekte olan ülkelerde yeni pazarlar elde etmek amacıyla kullanılmaktadır (Karagöz, 2012, s. 21). Güçlü ve ekonomik yönden gelişmiş

ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yaptıkları dış yardımlar yoluyla bu ülkelerle olan ilişkilerini geliştirdikleri ve bölgelerinde etkili oldukları görülmektedir.

Türkiye'nin RKY'nın başlangıcından bu yana yöneldiği ülkeler değerlendirildiğinde aslında yardımların hangi amaçlarla yapıldığı da ortaya konulabilecektir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri'nin yeniden yapılanma, uyum ve kalkınma süreçlerine destek verilmesi amacıyla 1992 yılında faaliyetlerine başlayan TİKA, 2013 yılı sona ererken 5 kıtada 120'yi aşkın ülkede faaliyet gerçekleştirmektedir (TİKA- Faaliyet Raporu, 2013 s. 16). Ancak bu ülkelerin çoğunluğuna yapılan yardımlar çok düşük miktardadır (özellikle Latin Amerika ülkeleri ve Karaip ülkeleri). Fonların büyük bir çoğunluğu ise sınırlı sayıda ülkeye gitmektedir. Burada dikkat çeken nokta bu ülkelerin özellikle Müslüman nüfusunun çoğunlukta olduğu ülkeler olmasıdır. 2013 yılında Türkiye'nin iki taraflı RKY'ndan en fazla faydalanan ülkeler Suriye, Mısır, Kırgızistan, Somali ve Afganistan olmuştur. Bu üç ülke Türkiye'nin RKY'nın %70'ini almaktadır. Kalkınma yardımlarının dağılımında coğrafi sınırlama olmadığı ve çoğunlukla Başbakanlığın kararı ile sağlandığı için bu durum yıldan yıla değişebilmektedir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4: Türkiye RKY'ndan En Çok Yararlanan Ülkeler (Milyon Dolar)

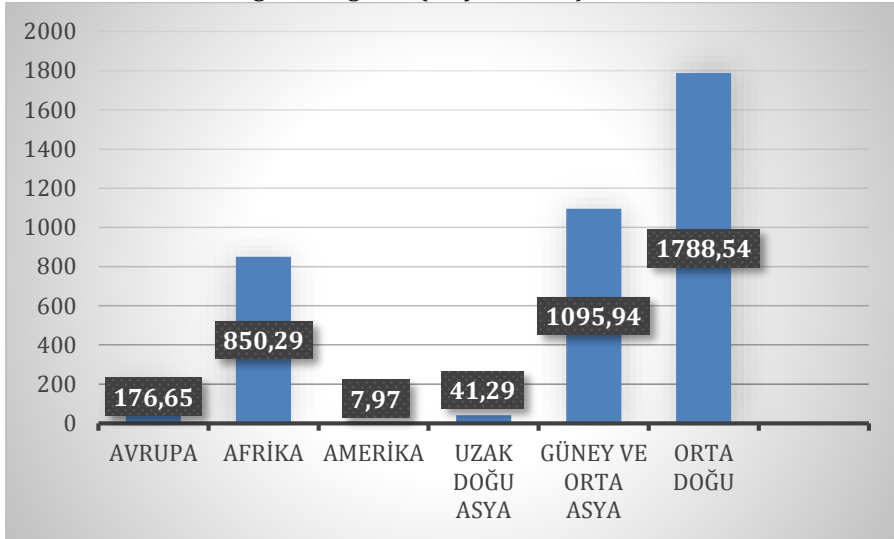
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Suriye	1,93	4,56	3,62	5,69	4,11	4,62	9,52	162,03	1019,93	1638,5
Mısır	0,26	1,2	0,62	0,72	0,95	0,91	1,3	3,51	503,92	538,83
Kırgızistan	34,74	57,45	113,14	69,56	53	67,72	83,82	74,09	105,51	131,55
Somali	0,64	..	3,27	3,55	7,51	5,69	5,81	93,39	86,61	115,74
Afganistan	8,74	28,56	57,65	71,61	141,96	96,46	107,32	130,89	151,75	89,73
Filistin	4,49	11,16	20,34	14,22	20,18	48,2	27,83	25,92	51,23	69,48
Pakistan	0,33	126,17	56,48	33,47	84,31	29,86	134,49	204,95	10,64	49,98
Kazakistan	27,17	46,4	45,34	42,81	61,56	62,53	54,12	53,32	50,17	39,3
Tunus	0,02	1,29	0,56	0,56	1,29	0,7	0,34	0,61	60,39	36,19
Azerbaycan	22,9	28,62	36,87	36,22	33,9	27,2	22,77	26,48	19,36	28,68
Irak	24,57	12,92	18,85	46,68	47,68	51,33	39,31	27,83	19,39	27,74
Bosna-Hersek	5,79	18,62	25,19	15,86	15,92	32,75	25,9	17,94	21,3	22,28

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Türkiye'nin son dönemde yardımlarını ağırlıklı olarak Orta Doğu, Güney ve Orta Asya ülkeleri ve son yıllarda da Afrika ülkelerine yöneldiği görülmek-

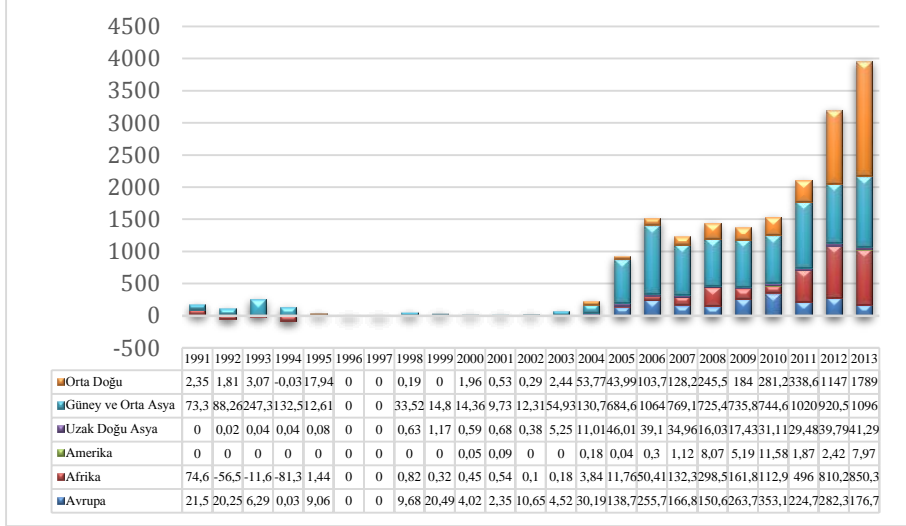
tedir (Bkz. Grafik 7). Yapılan yardımların yıllar içerisindeki değişimi ise Grafik 8'de görülmektedir. Türkiye kalkınma yardımlarının dağıtım öncelikleri zaman içerisinde dış politika önceliklerine göre çeşitli değişimlere uğramıştır. Türkiye'nin kalkınma işbirliğinin başlangıcı 1980'lerde Afrika ülkelerine sağlanan sınırlı yardımlarla olmuştur. Türkiye ilk yardım programına, 5 Haziran 1985 yılında başlamıştır ve devlet planlama teşkilatı tarafından kapsamlı bir yardım paketi oluşturulmuştur. Bu proje, Gambia, Guinea, Guinea Bissau, Mauritania, Senegal, Somali ve Sudan'da yürütülmüş ve dış yardım bu ülkelerin kurumsal kapasite inşasına yönlendirilmiştir (Karagöz, 2013, s. 326). Sovyetler Birliği'nin dağılması ve devamındaki jeopolitik gelişmelerden sonra 1990'ların başlarında Türkiye konuya bakış açısını değiştirmiş ve kalkınma yardımlarını stratejik amaçlarla kullanmaya başlamıştır. Yardımlar komşu ülkelere, kültürel, tarihi ve etnik açıdan yakın ülkelere ve dil açısından yakın ülkelere kaydırılmaya başlanmıştır. İlk kalkınma projesi 1992 yılında Özbekistan ile yapılmıştır ve 1993 yılında TİKA Kırgızistan ile işbirliği ofisi kurmuştur.

Grafik 7: RKY'nın Bölgesel Dağılımı (Milyon Dolar)

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Grafik 8: Türkiye'nin İkili RKY'nın Bölgesel Dağılımı (Milyon Dolar)

Kaynak: OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

Asya'ya yapılan yardımların bölge ile dil, etnik, tarihi ve kültürel yakınlıktan kaynaklandığı söylenebilir de bölgenin stratejik öneminin de işbirliği ilişkilerinin başlamasında önemli olduğu göz ardı edilemez. Ayrıca serbest piyasa ekonomisinin de desteklenmesi ile yeni ihracat pazarlarının açılacağı umut edilmektedir. Ayrıca bölgede başlıca ülkelerin güç elde etmeleri niyeti de engellenmek istenmiştir. Bölgede Türkçülük politikasının da ideolojik anlamda önemli rol oynadığı söylenebilir. Türkiye'nin Merkezi Asya ile sürdürdüğü işbirliği politikaları bu anlamda Türkiye'nin bölgedeki amaçları göz ardı edilerek değerlendirilemez. Devlet dışında sivil toplum ve özel sektör de bu amaçları gerçekleştirmek adına ticaret ve yatırımları ile bölgeye önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye tarafından Merkezi Asya ülkelerine sağlanan RKY'nın amaçları açık olsa da bu yardımların iyi planlanmış ve stratejik amaçlara yönlendirilmiş şekilde gerçekleştirildiği söylenemez. Merkezi Asya'da gerçekleştirilen yardımların önemli kısmı Kırgızistan (2013 yılında 131,5 milyon dolar), Afganistan (2013 yılında 89,73 milyon dolar) ve Pakistan'a (2013 yılında 49,8 milyon dolar) sağlanmıştır.

Türkiye'nin Güney Kafkasya ile ilişkilerinin temel nedeni ise bölgesel güvenlik ve istikrardır. Çünkü bu bölgedeki karışıklıklar coğrafi yakınlık nedeniyle Türkiye'yi de ilgilendirmektedir. Özellikle bu bölgeden geçen petrol boru hattı (Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye) güney Kafkasya'nın önemini arttırmaktadır. Bu bölgede ayrıca etnik ve kültürel bağlardan dolayı özellikle Azerbaycan ile sıkı ilişkiler sürdürülmektedir. Azerbaycan Türkiye için önemli bir ticaret ortağıdır ve ülke Türkiye RKY'nin önemli bir kısmını almaktadır. 2013 yılında Azerbaycan'a 26,68, Gürcistan'a 11,13 milyon dolar kalkınma yardımı sağlanmıştır.

Türkiye'nin Orta Doğu politikası sıfır problem politikasına dayandırılmakta ve üç temel ilkeye göre yürütülmektedir. Bu ilkeler bölgede güvenlik sorununun çözümü için diyalog, ekonomik bağımsızlık ve var olan kültürel işbirliğinin artırılması olarak sıralanabilir. İran, Irak ve Suriye ile sınır komşusu olunması dolayısıyla bu ülkelerdeki karışıklıklar Türkiye'yi doğrudan etkilemektedir. Orta Doğu politikası son yıllarda ekonomik nedenlerle de önem kazanmaktadır. Örneğin Irak'ın son dönemde hem iç politika ve güvenlik politikası açısından hem de ekonomik açıdan önemi artmaktadır. Çünkü Irak Dünyanın en önemli enerji üreticilerinden biri olma potansiyeline sahiptir. Türk inşaat şirketleri için geniş bir faaliyet alanı sunmaktadır. Ayrıca Türkiye Avrupa'ya gidecek gaz ihracatında arada konumlanmak adına çalışmalar yapmaktadır. Irakla siyasi düzeydeki ilişkiler kararsız olmasına rağmen ülkenin Türkiye'nin RKY'nin büyük alıcılarından biri olması bu nedenlerle şaşırtıcı değildir. Türkiye petrolün önemli bir kısmını İran'dan ithal etmektedir. Bu nedenle İran enerji kaynakları Türkiye açısından önemlidir. Politik ve ekonomik önemine rağmen Suriye uzun yıllar Türkiye'den çok fazla RKY sağlamamıştır. Bu durum Suriye sivil savaşından sonra Türkiye'ye sığınan çok sayıda mülteciye sonra değişmeye başlamış ve RKY rakamları 2010 yılında 10 milyon dolardan 2011 yılında 162 milyon dolara yükselmiştir. Suriyeli mültecilere yapılan yardımlar nedeniyle Orta Doğu Bölgesi 1.766,54 milyon dolar ile yardımlardan en çok yararlanan bölge olmuştur.

Afrika'ya yapılan yardımlarda jeopolitik faktörler etkili değildir. Bu yardımlar genellikle yeni pazarlar açmak amacıyla ticari ilişkiler düşünülerek yapılmaktadır. Sahra altı Afrika'da pek çok ülke olmasına rağmen Türkiye'nin yardımlarından en çok faydalanan ülkeler Somali ve Sudan'dır. Kuzey Afrika'da ise Arap baharı yaşayan ülkelere yapılan yardımlar (Libya, Mısır ve Tunus) arttırılmıştır. Afganistan ve Pakistan da bölgede Türkiye'nin ilgi

odağındadır. Mısır'a 2012 ve 2013 yıllarında toplam 1042,75 milyon dolar, Tunus'a 96,58 milyon dolarlık RKY sağlanmıştır.

Avrupa bölgesi Türkiye RKY'ndan düşük bir pay almaktadır. Bölgede özellikle Balkan ülkeleri Türkiye'nin ilgi odağındadır. 1990'lı yıllarda yükselen yeni Balkan stratejisi dolayısıyla Türkiye kalkınma işbirliği bu bölgeye de genişletilmiştir. Balkanlar coğrafi yakınlık, ticaret ilişkileri, tarihi, etnik ve kültürel bağlardan dolayı Türk dış politikasında önemli rol oynamaktadır. Balkanlarda son yıllarda Türk RKY'nı en çok alan ülkeler Kosova ve Bosna Hersek'tir. Diğer Balkan ülkelerine ise daha az katkı sağlanmaktadır.

Gelişmiş ülkeler gibi gelişmekte olan ülkelerin de kalkınma yardımlarını ekonomik ve siyasal bağlılıkları şekillendirmekte bir araç olarak kullandıkları söylenebilir. Türkiye'de kalkınma işbirliği politikasını komşu ülkelerde, bölgede ve küresel alanda etkili bir aktör olma hedefleriyle gerçekleştirmektedir. Sonuç olarak Türkiye'nin sağladığı RKY'nın ülkenin dış politika öncelikleri ile tamamen uyumlu olduğu söylenebilir. Yardımlar öncelikle ekonomik ve politik ilişkilerin güçlendirilmesi istenen ülke ve bölgelere yönlendirilmektedir. 1990'larda Merkezi Asya, Güney Kafkasya ve Balkanlara yönelen yardımlar son dönemde Güney Asya, Orta Doğu ve Afrika'ya yönelmiştir. Uzak Doğu, Okyanusya, Latin Amerika ve Karaipler ise Türkiye'nin dış yardım politikasında önemli bir rol oynamamaktadır.

5. SONUÇ

RKY gelişmekte olan ülkelerin kalkınma finansmanında ihtiyaç duydukları kaynağı sağlaması açısından hala önemli bir kaynaktır. Yardımlar, yardımı sağlayan gelişmiş ülkeler açısından da olumlu katkılar sağlamaktadır. OECD-DAC ülkeleri bu alandaki uluslararası çabanın en önemli ve geleneksel finansal destekçisi olarak gösterilmektedir. Türkiye de son yıllarda kalkınmanın küresel finansmanında etkisi artan bir ülke olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Küresel değişimler ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama yoluyla dünya barışı ve istikrarının desteklenmesi konusunda artan sorumluluk duygusu, Türkiye'nin küresel kalkınma işbirliği içinde dinamik bir aktör olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türkiye kalkınma işbirliği politikası çerçevesinde bölgedeki komşularıyla ilişkilerini geliştirme çabası ve küresel alanda etkili bir aktör olma hedefleriyle birlikte son yıllarda RKY miktarlarını önemli ölçüde arttırmıştır. RKY giderek Türkiye'nin dış politikasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Yardımlar ağırlıklı olarak iki

tarafı yardımcı kapsamında başta Orta Doğu ve Merkezi Asya ülkelerine olmak üzere birçok ülkeye aktarılmaktadır. Türkiye, tarihi bağlar, politik ve ekonomik nedenlerle ve ulusal hedeflere daha iyi hizmet ettiği düşüncesiyle ikili yardımcıları, çok taraflı yardımlara tercih etmektedir. İkili yardımcıları, iki ülkenin doğrudan iletişimi açısından son derece etkin bir ikili ilişkiler enstrümanıdır. Yükselen bir yardımcı sağlayıcı ülke olarak Türkiye kalkınma yardımcıları arkasında yatan amaçların ise öncelikle komşularla ilişkilerin geliştirilmesi ve bu alanda Türkiye'nin bölgesel gücünün artırılması olduğu söylenebilir. Diğer taraftan ekonomik amaçlar yardımcıları arkasındaki ikinci önemli neden olarak sıralanabilir. Yardımlar çoğunlukla büyüyen Türkiye ekonomisini sürdürmek için gelişmekte olan ülkelerde yeni pazarlar elde etmek amacıyla kullanılmaktadır.

DAC üyesi olan ve olmayan birçok ülkeyle karşılaştırıldığında Türkiye'nin RKY performansının önemli düzeylerde olduğu görülmektedir. Ancak yardımcıları gerçekleştirilmesinde belirgin stratejik hedeflerin bulunmaması Türkiye'nin kalkınma işbirliği politikasının en önemli eksikliği olarak kabul edilebilir. Türkiye OECD-DAC ülkeleri arasında değildir ve temel olarak da yardımcıları konusunda rolü çok belirgin olarak tanımlanmamıştır. Türkiye kalkınma işbirliği politikası birçok kamu kurumu tarafından yönetilmektedir. Ancak TİKA bu alanda önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak TİKA'nın kurumsallaşmış karar verme süreçlerinin olduğu söylenemez.

Türkiye, yaptığı yardımcıları aracılığıyla kendisine uluslararası alanda yer edinse de bu pozitif algının sürdürülebilir olması için yardımcıları niteliğinin artırılması ve devamlılığının sağlanması oldukça önemlidir. Yardımlar konusundaki en büyük sorunlardan birisi yardımcıları genelde yardımcıları sağlayan ülkenin siyasi ve ekonomik çıkarlarına odaklanması, alıcının ihtiyaçlarına odaklanmamasıdır. RKY'nin sürekliliği ve etkinliği Türkiye'ye olduğu kadar, alıcı ülkelerin siyasi ve sosyo-ekonomik yapıları gibi belli başlı dinamiklere de bağlıdır. Türkiye bu tür olumsuzlukları, yardımcıları niteliğinde değişikliğe giderek yani doğrudan para yardımcıları yerine proje temelli yardımcıları ile gidermelidir (<http://www.usakanalist.com/detail.php?id=690>). Kalkınma yardımcıları, ancak bu şekilde başarılı olabilir.

Türkiye'nin kalkınma işbirliği politikasının mutlaka stratejik bir çerçeveye kavuşturulması gerekmektedir. Kalkınma işbirliğine yönelik mali, beşeri ve kurumsal kapasite ile hukuki altyapının güçlendirilmesi, kalkınma işbirliği olanaklarının Türkiye ve paydaş ülkelerin toplumsal refahının yükseltilmesine yönelik kullanılması, uluslararası işbirliğine dönük farkındalığın

artırılması ve Türkiye ile paydaş ülkeler arasında kültürel işbirliğinin güçlendirilmesi yardımların etkinliği açısından mutlaka gereklidir (Kalkınma Bakanlığı, 2015, 1).

Türkiye'nin kalkınma işbirliği alanındaki faaliyetleri, daha iyi bir gelecek için yoksulluğun giderilmesi ve sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen küresel çabalara katkıda bulunma konusundaki kararlılığının bir göstergesidir (TİKA Faaliyet Raporu, 2013, s. 19). Türkiye'nin uzun vadede uluslararası kalkınma işbirliği içerisinde yer alması gerekmektedir. Kalkınma işbirliği kapsamında, Türkiye'nin kalkınma alanında sahip olduğu bilgi, tecrübe ve imkânları az gelişmiş ülkelerle paylaşması gerekmektedir. Türkiye, gelecekte dünya siyasetinde söz sahibi ve belirleyici bir aktör olacaksa insanlığın sorunlarına gösterdiği ilgi ve insanlığa karşı sorumluluklarını yerine getirdiği ölçüde günümüzün güçlü devletleri arasında yer alacaktır.

KAYNAKÇA

Akçay, E. (2012). "Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları", Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara. http://www.turgutozal.edu.tr/contents/files/turk_dis_yardimlari%281%29.pdf

Greenhill, R. ve Prizzon, A. ve Rogerson, A. (2013). "The Age Of Choice: Developing Countries in the New Aid Landscape", London. <http://www.odi.org/publications/7163-age-choice-developing-countries-new-aid-landscape>

Hausmann, J. (2014). "Turkey as a Donor Country and Potential Partner in Triangular Cooperation", German Development Institute, Discussion Paper 14/2014, Bonn.

<http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=TABLE1>

Kalkınma Bakanlığı (2015). "Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği Altyapısının Geliştirilmesi Programı Eylem Planı", Kalkınma Bakanlığı Program Koordinatörlüğü, http://www.kalkinma.gov.tr/Documents/YPK%20Karar%C4%B1_2015-3%20Say%C4%B1%C4%B1.pdf

Karagöz, F. (2012). "Foreign Aid in Question: an Analysis of the Reasons behind Turkey's Official Development Assistance Allocation", Political Economy and The Outlook for Capitalism Joint International Conference, Paris.

Karagöz, F. (2013). "Bir Kalkınma Reçetesi Olarak Dış Yardım: Türkiye'nin Verdiği Resmi Kalkınma Yardımlarının Değerlendirilmesi", Türkel Minibaş'a Armağan - Kriz, Kalkınma ve Türkiye Ekonomisi Seçme Yazılar, Derin Yayınları, İstanbul.

Kardaş, T. ve Erdağ, R. (2012). "Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA", Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries), Cilt/ Volume:7, Sayı/Number:1Yıl/Year:2012.<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/akademikincelemeler/article/viewFile/5000049685/5000046986>

Mahmat, K. (2008). "Küreselleşme Sürecinde Kalkınma Yardımları: Orta Asya Cumhuriyetleri Örneği", <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4108/>

OECD (2014), "Detailed aid statistics: Official and private flows", OECD International Development Statistics (database) DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/data-00072-en>

OECD, Query Wizard for International Development Statistics. <http://stats.oecd.org/qwids/http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/chinas-development-co-operation.htm>

OECD. Kalkınma Yardımları Komitesine Katılım, <http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/TURKISH%20-%2002-02-15%20-%20Joining%20the%20DAC%20%282%29.pdf>

Özkan, M. (2013). "Does "Rising Power" Mean "Rising Donor"? Turkey's Development Aid in Africa" Africa Review 5.2 (2013): 139-147. <http://works.bepress.com/mehmetozkan/200>

Smith, K. ve Fordelone, T. Y. ve Zimmermann, F. (2010). "Beyond The Dac The Welcome Role Of Other Providers Of Development Co-Operation", <http://www.oecd.org/dac/45361474.pdf>

TİKA (2010). "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2010", Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2010.pdf>

TİKA (2013). "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013", Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, <http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf>

TİKA (2013). "TİKA Faaliyet Raporu 2013", http://www.tika.gov.tr/tr/ya-yin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22

UN (2014). "The Millennium Development Goals Report: 2014", <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>